

laba.

El mateix JRoig, també usa *tal* alguna vegada, especialment en el passatge següent, xocant per al qui ho llegeix, i d'interpretació discutible (de manera que jo mateix em preguntava si no era un substantiu *tal* homònim, en el sentit 'perjudici', com un derivat de *talar*); però s'explica si puntuem bé: «antic de dies, / per malalties / molt afligit, / vell, enllegit, / per molt greus mals, / yres —y tals!— / ja consumit, / ab poc delit / ---», *Spill*, 180. O sigui 'consumit per mals, per ires —però quines greus ires!', les grosses afliccions matrimonials, que descriu en el llibre.

Generalitzant això, ens en quedà l'expressió de ponderació emfàtica i *tal*. Fou per una mena de síntesi el·líptica de frases com aqueixa. Ha estat pròpia del llenguatge de tots, començant pels millors mestres. D'una conversa entre ell i Verdaguer, reportada per Ruyra: «VERD.: --- Paraula bonica; els literats n'han derivat --- Però, què li diré?... m'estimo més no separar-me del poble. Ru.: És el gran mestre del llenguatge --- força vegades pretenem corregir-lo --- i caiem en les més miserables errades. VERD.: *I tal, i tal!*» (Ruyra, *O. C. Per.*, 790b). «—Ja te'n recordaràs, Picolí maleït --- —Y *tal* si me'n recordaré —vaig cridar-li—. Com del pecat que he fet no apagant-te el bleix per sempre ---», *MrnVayreda (Puny.*, VIII, 145 (117)). I fins a l'extrem Nord: «En triomf el caldrà portar. —Oh *i tal!* Oh *i tal!*, tothom cridava ---», Saisset (*Catal. d. R.*, 97).

És interessant veure com aquesta i semblants locucions col·loquials, presenten gran paral·lisme amb el català, en les quatre llengües romàniques del Sud-Oest; i és curiós constatar que tant com en llengua d'oc, i tant o més que en castellà, trobem coses tan semblants en portuguès: «*e que tal!*» 'vaja, vaja!, ja ho crec!, com!'; *não ha tal* 'no és pas veritat', *não fez tal* 'ben cert que no ho ha fet', *outro que tal* 'quin un!' (H. Michaëlis); sobre el port. *qué tal?* [cat.] i *não é tal = não é a mesma coisa*, veg. Spitzer, *Libl.* xxxv, 69.

Altres que trobem en la nostra llengua escrita, potser també tenen saba catalana, si bé en deixen més dubte. Des de c. 1925 s'ha llegit bastant en la nostra frase un ús el·líptic de *tal* en comparacions, allà on més planerament es diu *tal com* o *talment* (no menys elegant aquest, si bé s'aparta més de cert estil, molt parisenc, i molt mil·nou-cents): «Les hores de repòs, aquell vespre, eren per als M. un entrellat d'illusions i de quimeres, *tal* un eixam de fantasmes, que travessant parets i portes s'haguessin comunicat de l'una cambra a l'altra», Puig i Ferrater (*Cercle Màgic*, 79). *En tal que*, locució de la família del cast. ant. *en tal de* 'en lloc de' i del cast. mod. *con tal que* (ja vell i arrelat aquest en cast., i és certament dolent d'usar en cat. *amb tal que*, car en tots els casos es pot dir *sempre que* etc.), mentre que aquell és rar en la nostra llengua i el cito a tall de curiositat.¹

Certs parlants del català central tenen la sensació que la locució *tal vegada* (o *tal volta*) per 'potser', 'per ventura', és poc castissa; en el meu ambient ha estat sempre ben poc en la nostra boca, i no rarament en

les nostres orelles; no hi ha dubte que ha estat sempre més vivaç en els parlars de l'O. del català (i més en port., *tal vez*, i en cast. d'Amèrica, que en el central de Castella); jo no gosaria recomanar que s'usi més, i menys encara condemnar-la (sobretot és inobscurable que els val. recorrin molt a *tal volta*, i que usi una o altra aquell qui ho tingui en la seva tradició ambiental).

A part dels valencians, i tot i que a Mallorca té gran força *per ventura* —locució forta, expressivíssima i ben catalana—, s'observa que aquella altra no és pas estranya a l'ús balear: en una rondalla d'AMAlcover: «Coremer, es vespre, predicava, i agafa cap de mort: —Mira, jove! *Tal volta* és el cap de ton pare... --- —Mira, viuda! *Tal vegada* és el cap des teu homo...» (cita de Moll, en *Homen. a E. Serra Ràfols*, p. 44). «Margalida, es gall te crida / que ton pare 't vol casar, / amb es mestre de s'escola, / que *tal volta* no 't voldrà», Camps Merc. (*Folkl. Men.* I, 107).

En el Princ. no és pas estrany a gent de parlar pur; val a dir que ben poc a Bna. (mai no ho havia sentit jo a dir a Fabra etc.), poc en el Maresme (aquí no als pescadors ni pagesos, sí a alguna persona educada, de llenguatge ni dolent ni segur); i que en canvi l'usava sovint Joaquim Ruyra: «aquesta gran virtut alguns, *tal vegada* amb una mica de fonament, l'han regatejada al nostre poble»; «aquests plantejaments remots són ingressos, *tal vegada* cobrables ---» (*Misc. Prat de la Riba* I, 154; *O. C.*, 711a). En el Princ., on *volta* és poc usual per *vegada* o *cop*, si de cas és *tal vegada* el que s'usa (certament mai amb *cop*), però jo mateix vaig sentir *tal bôlta* un cop a un pagès de parlar espontani en les muntanyes vigatanes (Muntanyola, 1935). També em recordo que se'n servia molt Ignasi Iglésies (1915-25), en converses amb el meu pare (a qui mai vaig sentir-ho).

En fi, cal apreciar encara dos aspectes. La gradació de matís: es nota que els qui usen *tal vegada/volta* hi donen cert to com de més modèstia o prudència en la insinuació, com de més incertesa en la possibilitat. Així en el pur estil i magistral de Carner: «Sucumbir finalment en la batalla on l'Ebre nostre s'enrogí de tanta sang de les nostres joventuts. ¿Havíem *tal vegada* lluitat per una causa fatalment perduda? --- la resposta: Democràcia vol dir, per més que la persegüessin, supervivència --- heroisme ---, natura inherent a la qual pertoca el darrer triomf» (c. 1955, *Prosa d'Exili*, p. 60); «l'Em. Guanyabens --- aquelles poesies --- hi trobo com un aire de consanguinitat amb les meves: *tal vegada* perquè, si en altre temps vaig fer-ne; En G. va ser en això el meu mestre», Massó-T. (*50 Anys de Vida Lit.*, 23.2).

En tot cas, sembla clar —així ho faig jo— *per ventura* és molt adequat per expressar que el grau d'incertitud és molt gran, i el dubte s'imposa. D'altra banda no perdem de vista que tals locucions tenen un punt d'arrencada vellíssim, i de cap manera restringit al romànic hispànic. Sobretot amb el matís de 'de vegades' (també existent més ençà dels Pirineus, i molt medieval) ja trobem *tal vetz* en el llenguatge dels tro-